

In 15 jaar voltrokken zich in de zuivel grote veranderingen

In de toekomst alleen grote regionale zuivelondernemingen

Afscheidstoespraak G. H. E. M. van Waes¹

ARNHEM. De vandaag in Arnhem gehouden algemene vergadering van de *Koninklijke Nederlandse Zuivelbond* FNZ stond voor de laatste maal onder leiding van de heer G. H. E. M. van Waes zulks in verband met zijn benoeming tot burgemeester van Borsele. Dit gaf hem aanleiding tot een terugblik over de vijftien jaar, waarin hij de leiding van de FNZ heeft gehad.

De heer Van Waes kwam daarin tot de conclusie, dat zich in die periode grote veranderingen in de zuivelindustrie hebben voltrokken. Als meest fundamentele wijziging in de structuur van die industrie noemde spreker het afscheid van de plaatselijke zuivelfabriek en de opkomst van de grote regionale zuivelonderneming.

Dit proces is nog niet voltooid, maar toch is wel de beslissende stap gezet. In het Westen en in Drenthe is het groeiproces naar de regionale onderneming voltooid of zo goed als bereikt; in het Zuiden is sprake van een stroomversnelling, terwijl ook in Friesland en het Gelders-Overijsselse zuivelgebied het groeiproces onmiskenbaar gaat in de richting van de grote regionale onderneming. Het afscheid van de plaatselijke zuivelfabriek zal ook het afscheid inluiden van de regionale zuivelbond, van de centrale productenfabriek en de regionale verkoopvereniging. Er zal een efficiënter organisatie ontstaan; volgens verwachting zullen er in 1980 - velen zeggen al in 1975 - nog vier tot zes grote regionale zuivelondernemingen zijn, een beperkt aantal kleinere ondernemingen en één landelijke coöperatieve zuivelorganisatie.

Wel een grote verandering bij vijftien jaar geleden. Op 1 Januari 1954 waren er nog 355 zelfstandige zuivelcoöperaties; op 1 Januari 1970 was dit aantal gehalveerd, nl. tot 176. Bij dit laatste cijfer is aangenomen, dat de ontwikkelingen, zoals die de laatste jaren in Domo- en Coberco-verband hebben plaats gehad, nog niet haar definitieve beslag hebben gekregen. Als aangenomen wordt, dat dit aan het eind van 1970 wel het geval zal zijn en tevens rekening wordt gehouden met de thans bekende concentraties in overig Nederland, dan zal aan het eind van dit jaar het aantal zelfstandige coöperaties gedaald zijn tot 108, dus minder dan een-derde van het aantal in 1954.

Stijgende lijn

Andere gegevens omtrent het zuivelgebeuren in de laatste vijftien jaar geven een stijgende lijn te zien. Het bescheidenst is de vooruitgang in het aantal werknemers in de coöperatieve zuivelindustrie; dat steeg van 15.900 in 1954 tot 16.340 in 1968. Veel groter was de stijging van de melkaanvoer bij de FNZ-fabrieken. Deze liep omhoog van 3.4 miljard tot 5.4 miljard kilogram, de totale Nederlandse melkaanvoer van 4.9 tot 7.4 miljard kilo. Het aantal stuks melkvee in ons land nam toe van 1.5 tot 1.9 miljoen. Ook de melkprijs steeg; de zg. gemiddeld uitbetaalde melkprijs liep omhoog van 23.15 ct. per kg in 1954 tot 37.13 ct. in 1969 en de zg. berekende gemiddelde netto-opbrengst van 22.7 tot 35.6 cent. De omslag van de FNZ paste zich bij die stijgende tendens aan en steeg van f 150.- per miljoen kg melk in 1954 tot f 425.- in 1970; het totale bedrag aan omslag liep op van f 509.550 tot f 2.327.725.

De in de naaste toekomst ontstane grote ondernemingen zullen zeker meer mogelijkheden bieden

¹ De heer G.H.E.M. Van Waes – burgemeester van Westdorpe in Zeeuws-Vlaanderen – was in 1953 voorzitter van de FNZ. geworden. Meer in de heruitgave „[Een wandeltocht door 75 jaar zuivelgeschiedenis](#)” Voorzitter v. Waes legde begin 1971 zijn functie neer, hij werd opgevolgd door Drs. Rinze Zijlstra. (ZHN.)

dan de kleine plaatselijke zuivelfabriek. In de eerste plaats zal de markt beter kunnen worden beheerst. Er zal meer aan product- en marktontwikkeling, meer aan de opbouw van een sterke merkenpositie en meer om research kunnen worden gedaan. Hierdoor zal op langere termijn de melkopbrengst voor de veehouder worden verbeterd.

Op één terrein kunnen spanningen optreden; het zal nl. niet eenvoudig zijn om bestuursleden te vinden met voldoende kennis van zaken, tijd en ervaring om in de leiding van die grote coöperatieve ondernemingen voldoende tegenspel te bieden aan de deskundige leiding.

Er zal dan ook veel gedaan moeten worden aan scholing van bestuursleden en er zal gezorgd moeten worden voor een ruime financiële compensatie voor de vele tijd, die een goed bestuurslid aan deze arbeid zal moeten besteden, wil het woord coöperatie geen leeg omhulsel worden voor de grote regionale zuivelonderneming. Het zou volkomen fout zijn, wanneer juist in deze tijd, waarin inspraak en medezeggenschap belangrijke waarden zijn geworden, de veehouder in zijn eigen coöperatie buitenspel zou komen te staan.

Verdere uitbouw

De heer Van Waes zag overigens het ontstaan van de grote zuivelondernemingen niet als het einde van al wat wenselijk is in de zuivelindustrie. Het is de vraag of zij zich tot de verwerking van melk zullen moeten blijven beperken of dat zij zich ook moeten gaan interesseren voor productie-verbante distributie-verbante producten. Het leek spreker voor de regionale zuivelondernemingen geboden zich in de komende jaren te ontwikkelen van specifieke zuivelonderneming tot een algemene coöperatieve levensmiddelenindustrie.

In 15 jaar voltrokken zich in de zuivel grote veranderingen

In de toekomst alleen grote regionale zuivelondernemingen

De vandaag in Arnhem gehouden algemene vergadering van de Koninklijke Nederlandse Zuivelbond FNZ stond voor de laatste maal onder leiding van de heer G. H. E. M. van Waes, zulks in verband met zijn benoeming tot burgemeester van Borsele. Dit gaf hem aanleiding tot een terugblik over de vijftien jaar, waarin hij de leiding van de FNZ heeft gehad. De heer Van Waes kwam daarin tot de conclusie, dat zich in die periode grote veranderingen in de zuivelindustrie hebben voltrokken. Als meest fundamentele wijziging in de structuur van die industrie noemde spreker het afscheid van de plaatselijke zuivelfabriek en de opkomst van de grote regionale zuivelonderneming.

Dit proces is nog niet voltooid, maar toch is wel de beslissende stap gezet. In het Westen en in Drenthe is het groeiproces naar de regionale onderneming voltooid of zo goed als bereikt; in het Zuiden is sprake van een stroomversnelling, terwijl ook in Friesland en het Gelders-Overijsselse zuivelgebied het groeiproces onmiskenbaar gaat in de richting van de grote regionale onderneming. Het afscheid van de plaatselijke zuivelfabriek zal ook het afscheid inluiden van de regionale zuivelbond, van de centrale productenfabriek en de regionale verkoopvereniging. Er zal een efficiënter organisatie ontstaan; volgens verwachting zullen er in 1980 — velen zeggen al in 1975 — nog vier tot zes grote regionale zuivelondernemingen zijn, een beperkt aantal kleinere ondernemingen en één handelwijze coöperatieve zuivelorganisatie.

Wel een grote verandering bij vijftien jaar geleden. Op 1 januari 1954 waren er nog 355 zelfstandige zuivelcoöperaties; op 1 januari 1970 was dit aantal gehalveerd, nl. tot 176. Bij dit laatste cijfer is aangenomen, dat de ontwikkelingen, zoals die de laatste jaren in Domo- en Cobereco-verband hebben plaats gehad, nog niet haar definitieve beslag hebben gekregen. Als aangenomen wordt, dat dit aan het eind van 1970 wel het geval zal zijn en tevens rekening wordt gehouden met de thans bekende concentraties in overig Nederland, dan zal aan het eind van dit jaar het aantal zelfstandige coöperaties gedaald zijn tot 108, dus minder dan een-derde van het aantal in 1954.

Stijgende lijn

Andere gegevens omtrent het zuivelgebeuren in de laatste vijftien jaar geven een stijgende lijn te zien. Het bescheidenst is de vooruitgang in het aantal werknemers in de coöperatieve zuivelindustrie; dat steeg van 15.900 in 1954 tot 16.340 in 1968. Veel groter was de stijging van de melkaanvoer bij de FNZ-fabrieken. Deze liep omhoog van 3,4 miljard tot 5,4 miljard kilogram, de totale Nederlandse melkaanvoer van 4,9 tot 7,4 miljard kilo. Het aantal stuks melkvee in ons land nam toe van 1,5 tot 1,9 miljoen. Ook de melkprijs steeg; de zg. gemiddeld uitbetaalde melkprijs liep omhoog van 23,15 ct. per

kg in 1954 tot 37,13 ct. in 1969 en de zg. berekende gemiddelde netto-opbrengst van 22,7 tot 35,6 cent. De omslag van de FNZ paste zich bij die stijgende tendenz aan en steeg van f 150,- per miljoen kg melk in 1954 tot f 425,- in 1970; het totale bedrag aan omslag liep op van f 509.550 tot f 2.327.725.

De in de naaste toekomst ontstane grote ondernemingen zullen zeker meer mogelijkheden bieden dan de kleine plaatselijke zuivelfabriek. In de eerste plaats zal de markt beter kunnen worden beheerst. Er zal meer aan product- en marktontwikkeling, meer aan de opbouw van een sterke merkenpositie en meer aan research kunnen worden gedaan. Hierdoor zal op langere termijn de melkopbrengst voor de veehouder worden verbeterd.

Op één terrein kunnen spanningen optreden; het zal nl. niet eenvoudig zijn om bestuursleden te vinden met voldoende kennis van zaken, tijd en ervaring om in de leiding van die grote coöperatieve ondernemingen voldoende tegenspel te bieden aan de deskundige leiding.

Er zal dan ook veel gedaan moeten worden aan scholing van bestuursleden en er zal gezorgd moeten worden voor een ruime financiële compensatie voor de vele tijd, die een goed bestuurslid aan deze arbeid zal moeten besteden, wil het woord coöperatie geen leeg omhulsel worden voor de grote regionale zuivelonderneming. Het zou volkomen fout zijn, wanneer juist in deze tijd, waarin inspraak en medezeggenschap belangrijke waarden zijn geworden, de veehouder in zijn eigen coöperatie buitenspel zou komen te staan.

Verdere uitbouw

De heer Van Waes zag overigens het ontstaan van de grote zuivelondernemingen niet als het einde van al wat wenselijk is in de zuivelindustrie. Het is de vraag of zij zich tot de verwerking van melk zullen moeten blijven beperken of dat zij zich ook moeten gaan interesseren voor productieve-wante distributie-verbante producten. Het leek spreker voor de regionale zuivelondernemingen geboden zich in de komende jaren te ontwikkelen van specifieke zuivelonderneming tot een algemene coöperatieve levensmiddelenindustrie.